

# ИСЛЯМСКИЯТ РАДИКАЛИЗЪМ В АЛБАНИЯ - ФАКТОРИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ

## ISLAMIC RADICALISM IN ALBANIA – ENABLING FACTORS AND KEY DRIVERS

Мирела Владимирова,  
студент в магистърска програма „Национална и международна сигурност“  
[mimss\\_18@abv.bg](mailto:mimss_18@abv.bg)  
д-р Дафинка Сидова,  
асистент в Нов български университет, София, България  
[dsidova@nbu.bg](mailto:dsidova@nbu.bg)

**Резюме:** *The report analyzes several political, economic, social and cultural factors that make Islamic radicalism ground as an ideology among Muslim communities in Albania. Radicalization is analyzed as a process in the context of the group level. The major research approach is historical. Last but not least, this research pay attention on the threat that Islamic radicalism made in front of prospect of opening negotiations for Albania accession to the European Union.*

**Ключови думи:** ISLAMIC RADICALISM, RADICALISATION, ALBANIA, KEY DRIVERS, FACTORS, HISTORICAL BACKGROUND

### I. Увод

След почти 30 години демократично управление, по редица социално-политически характеристики, Албания остава страна в преход. Въпреки че е член на НАТО и амбициозен кандидат за членство в Европейския съюз (ЕС), Албания все още е изправена пред много предизвикателства по отношение на икономическото развитие, доброто управление и върховенството на закона, борбата с корупцията и политическата отчетност, насърчаването на регионалното сътрудничество в съответствие с принципите на ЕС.

През последните години Албания привлича вниманието на международната общност като държава, „изнасяща“ чуждестранни бойци и други поддръжници на различни терористични организации, участващи в сраженията във войната в Сирия.

Чуждестранните бойци с албанско гражданство, които подкрепят насилствения и радикален ислям и са се присъединили към ИДИЛ, са 114 лица според официални данни на албанската държава. Други организации и изследователски центрове за сигурност посочват, че броят на замесените албанци като джихадисти е приблизително 140-150 души. Трябва да се вземе под внимание, че приблизително една трета от тях са завръщащи се. [1]

В настоящия доклад обект на изследване е ислямската радикализация в Албания. Радикализацията се анализира като процес, при който група възприема все по-крайни политически, социални или религиозни идеи, които отхвърлят или подкопават статуквото в обществото по отношение на съществуващите идеи, норми и практики.

Появата и развитието на радикален ислям в Албания е явление, обусловено от разнообразни вътрешни и външни фактори. Именно затова предмет на изследване са основни движещи сили, повлияли за еволюирането на радикализирането на части от албанското общество.

Главната цел на разработката е да се създаде подходяща среда за обобщен анализ в исторически план на възникването и развитието на ислямския радикализъм в Албания. Чрез изследване на ключови фактори на влияние е възможно да бъде дискутирано и решението на Съвета на ЕС за започване на преговори за присъединяване на Албания към ЕС.

За постигане на главната цел следва да бъдат изпълнени следните задачи:

- изследване на историческото развитие на ислямския радикализъм в Албания преди демократичните промени;

- проучване на основни причини за развитие на радикализацията сред албанското общество в периода на преход;

- анализ на водещи групи фактори с вътрешно и външно влияние върху процеса на радикализация.

За ползта на настоящия доклад се въвеждат и следните ограничения:

- по времеви обхват – фокусът е върху периода след 90-те години на XX век;

- по групи фактори – акцентира се върху три групи фактори на влияние (вътрешни и външни): политически, социално-икономически и културни.

Приложената методика включва: исторически, дълбинен, комплексен и динамичен подход, проучване и обработка на информация от литературни източници, художествена абстракция.

### 2. Кратка ретроспекция допреди 90-те години на XX век

При албанското общество се наблюдава интересен фактор за приемането на исляма. За разлика от останалите балкански народи, по-голямата част от албанците възприемат новата религия на доброволен принцип. В края на XVIII в., над 50% от албанското население е ислямизирано, а в края на XIX в., мюсюлманите са приблизително 2/3, а православните 20% и католиците 10%. [2]

Исторически, ислямската традиция в Албания се характеризира с религиозна толерантност и умереност. Възраждането сред албанското население настъпва сравнително късно в сравнение с останалите балкански народи. Идеите на Възраждането не променят отношението към религията. Обществото остава консолидирано въпреки религиозното многообразие и на всеки официален празник, например обявяването на Албания за самостоятелна и независима държава през 28.11.1912 г., има представители на всички вероизповедания. Започва полагането на основите на съвременните албански ислямски религиозни структури. През 1923 г. се взема решение от властващите за отделянето на албанската мюсюлманска общност от Турския халифат. Структурите включват регионални мюфтийства, имами, но начело стои Главният мюфтия. Въпреки всичко, албанският ислям остава свързан с турския. [2]

През 1944 г., с налагането на комунистическия режим, на религиозните структури се нанася сериозен удар. Със закон се

налага изискването към всички религии за вяност към режима, като се изземват и национализират имотите им, с изключение на самите храмови сгради. През 1967 г. се приема Закон за атеистичната държава под диктаторството на Енвер Ходжа. В Албания религията се забранява и държавата официално се обявява за атеистична, което прави всички религиозни деноминации забранени. Храмовите сгради престават да функционират, голяма част от тях са разрушени. Комунистическият режим нанася непоправима вреда на албанското население. [2]

### **3. Период на политическа и идеологическа непредказуемост**

През 1991 г. новосъздадената конституция разрешава свобода на религията, позволяваща отделяне на религията от държавата [3]. Благодарение на новооткритата свобода на религията, влиянието на религиозните общности в Албания нараства с течение на времето и през следващите години на албанския преходен период; в цялата страна се изграждат джамии и църкви с бързи темпове [4]. Освен това, ислямът в Албания претърпява лека промяна във формата - от предпочитане на националната идентичност до подчертаване на религиозната идентичност.

Липсата на координация между албанското правителство, местните общности и Мюсюлманската общност на Албания (МОА) [5] отслабва държавния мониторинг върху религиозната дейност и разширява възможностите за навлизане на радикални религиозни идеологии в страната. През 1992 г., в опит да привлече чуждестранни инвестиции, албанското правителство се присъединява към Организацията за ислямско сътрудничество (ОИС) [6]. Последствие обаче, това решение води до направени инвестиции от специфични ухабистки и салафистки групи, които привнасят форма на радикална идеология в страната [7]. Твърди се, че първите данни за засилваща се пропаганда на радикален ислям - ухабизъм и салафизъм - са в районите: Поградец, Либражд, Елбасан, Булчиза. От същите са и първите доброволци, заминаващи за Близкия изток, в подкрепа на ИДИЛ. [2]

Членство на Албания в ОИС е мотивирано с финансово-икономически аргументи, но претърпява неуспех поради факта, че инвестициите от арабския свят стават все по-ограничени. В резултат, страната променя своята политика по отношение на организацията, която се смята и за проводник на радикалистски идеи. Отдалечава се и поема курс към сближаване със страните от НАТО и ЕС. [2]

Развитието на религиозните свободи и институции е дълбоко повлияно от политическото, икономическото и социалното развитие през посткомунистическите години. То става възможно благодарение на усилията на чуждестранни религиозни институции, международни организации и други държави. Тяхното влияние се превръща в движеща сила поради няколко факта:

- ограничени държавни финанси;
- липса на политическо виждане по отношение значението на развитието на религиозните свободи и институции;
- липса на правна рамка, регулираща тези институции. [1]

В същото време слабото и недостатъчно компетентно ръководство в МОА създава първите разриви в общността. Десетки албански младежи получават своето религиозно образование в арабския свят, което е в разрез с нормите на албанския ислям, който е по-традиционен и свързан с Турция. Обособява се една доста по-консервативно мислеща прослойка, с радикални виждания за друговерците. Характерното за тях е, че посещават определени места - основно джамии, където общуват със съмишлениците си. Много имами, които са

практикували исляма в Близкия изток, започват да оспорват традиционните възгледи на по-старото поколение имами, на които им липсва подходяща квалификация след години религиозни лишения по времето на комунистическия режим. [8]

Една от причините за засилване на ислямския радикализъм е навлизането му в мюсюлманската общност чрез индоктриниране на все по-голям брой хора. Основните причини за този резултат са действията и ненамесата на МОА, като основна отговорна институция за религиозната ислямска дейност в страната. Джамии и други обекти на религиозни култове, където се извършва значителна част от радикалната индоктринация, не са под прякото наблюдение на МОА. Тази институция остава пасивна в онези първи години, когато явлението все още е в началния си етап. [1]

Друг тревожен факт е, че МОА има под своя юрисдикция джамии и редица култови обекти, финансирани от арабски фондации, които рано или късно ще заявят своите претенции, създавайки напрежение сред населението. [2] Затова екстремистките религиозни организации и екстремистките движения, тясно свързани с международния тероризъм, се разрастват. Това развитие води до появата на „проблемни“ организации и други недържавни актьори, установили присъствието си в Албания. В следващите години тяхното присъствие и действия изиграват важна роля при формирането на новото предизвикателство за националната сигурност. В резултат, шест водещи неправителствени организации, свързани с тероризъм, създават лагер в Албания между 1991 и 2005 г., без на това да бъде обърнато особено внимание от страна на правителството. Въпреки това обаче, успешните операции за борба с тероризма от албанското правителство (с подкрепа от Запада) слагат край на тяхната дейност. [9]

През 2006 г. Албания се присъединява към „Споразумението за асоцииране и стабилизиране“, в което се акцентира върху борбата с тероризма и заплахите, които могат да се появят не само отвън, но и вътре в самите общества и сред техните малцинства. [2]

През 2007 г. група общественици се опитват да създадат ислямска партия, с твърде съмнителни членове и програма, регистрацията ѝ е отказана, но това буди доста въпроси сред албанското население. [2]

### **4. Феноменът „чуждестранни бойци“**

Албания изпитва феномена „чуждестранни бойци“, отиващи в Сирия, за първи път през 2011 г., но по-голямата част от албанските чуждестранни бойци пътуват за Сирия през 2012 и 2013 г., и по-малък брой през 2014 г. Предвид периода, когато те заминават за Сирия, (преди основните терористични клетки да бъдат установени) би изглеждало, че албанските граждани напускат страната си, за да се борят за сирийските опозиционни сили срещу сирийския режим. Конфликтът ескалира и опозицията се разделя на различни групи, тогава албанските граждани започват да се борят от името на терористични организации като ИДИЛ, Фронт Ал-Нусра и Джайш ал Ислям (Армия на исляма) в Сирия и Ирак. [10]

Медиите и широката общественост започват да насочват вниманието си върху този въпрос след поредица от терористични атаки в началото на 2014 г., отбелязвайки участието на лица от Западните Балкани в конфликта (главно от албански и босненски произход). Отразява се връзката между екстремистките клетки в Западните Балкани и Европа. Първоначално, голяма част от албанските екстремисти се присъединяват към терористичната организация Джабхат Ал Нусра, като само малка част се присъединяват към ИДИЛ. Въпреки това, през годините ситуацията се променя, тъй като все повече и повече лица започват да се присъединяват към ИДИЛ. Албанските екстремисти с произход от Косово,

Албания и Македония се организират като група в Сирия, заявявайки своята лоялност към ИДИЛ и неговите лидери. [1]

Албанските власти решават да предприемат сериозни мерки, за да ограничат заминаващите, но и тези, които връщат. Налагат се строги законодателни мерки за участието им във военните конфликти в Сирия и Ирак. Нещо повече, външният министър на страната излиза с официално признание, че има вероятност на територията на държавата да са създадени и да действат лагери за обучение на джихадисти. Това поддтиква държавните институции към изготвянето на законови норми, преследващи строго вербовчиците и тези, които се присъединяват към фундаменталистката пропаганда. Има данни от полицейските служби, че в част от джамиите, освен религиозна, тече и друг вид подготовка - военна. Но тези мерки не дават желания резултат, тъй като те са по-скоро последваща мярка, отколкото превантивна, вследствие на което радикализацията и броят на заминаващите доброволци нарастват. [2]

Албанското Министерство на вътрешните работи - в сътрудничество със структурите за борба с тероризма в рамките на държавните полицейски и разузнавателни служби - предприема следните действия до юли 2013 г:

- три операции срещу групи, които възнамеряват да извършват терористични актове, като общо арестуват 14 лица, докато се издават заповеди за арест на още 5 лица;

- операция срещу терористични групи, довела до ареста на 5 лица и заповеди за арест за 2 лица;

- арест на четири лица по обвинение в извършване на терористични дейности. [1]

Общо 15 лица са арестувани по съдебен ред, като други 6 са обявени за издирване от полицията с обвинението за „набиране на лица с намерение да извършват терористични действия и да финансират терористични дейности“, както и „подбуждане на обществото към извършване на терористични актове“. [1]

## **5. Основни фактори на влияние за развитие на радикализацията в Албания**

Необходим е поглед към факторите, които стоят в основата на зараждащата се трайна радикализация сред групи от албанското население.

Първата група фактори са политическите.

Липсата на строго законодателство в периода на преход към демократичен строй се оказва благоприятен период за засаждане на радикални идеи сред податливите общности. Бавният и труден процес на демократизация на Албания, слабостта на албанската държава в прилагането на законодателството и опазване върховенството на закона се използват от екстремистите с цел радикализиране на малка част на албанската мюсюлманска общност, като се стремят да я убедят, че ислямът е решението на техните проблеми. [1]

Справедливостта е критична ценност в исляма. Широко разпространената корупция, особено високото ниво на корупция в съдебната система, и липсата на безнаказаност за висшестоящите елити предизвикват гражданско разединение и политическа апатия и може да насърчат дълбокото чувство на морално възмущение. Колкото по-корумпирана е средата, толкова по-лесно е радикализиращите се групи да се утвърдят като „праведна“ алтернатива и да се използват като оръжие срещу аморални управляващи елити. [11]

За разлика от горепосочените два политически фактора, които по характер са вътрешни, възприятието, че международната система е коренно несправедлива и враждебна към мюсюлманските общества/народи, е плод на пропагандата от страна на радикализираните групи отвън. Но успешно успява да влияе върху част от албанското общество.

Втората група движещи сили са социално-икономическите. Неудовлетворените социални и икономически нужди - особено когато се комбинира с други фактори като широко разпространената корупция и липсата на сигурност и справедливост - може да бъде опасна движеща сила, използвана от екстремистки групи, които да предлагат наемен труд и търсене на работна сила. [11] Тази група фактори са вътрешни по характер.

През годините на преход се наблюдават слаби икономически темпове и растящ брой на безработните. За разлика от доброволците от Босна и Херцеговина, които посочват като главна причина за заминаването си в районите на конфликт, религиозните чувства, то в Албания доброволците посочват чисто финансови причини, тъй като споделят, че са безработни и нямат възможност да издържат себе си и близките си. Голяма част от тях са предимно от бедните селски райони или бедните покрайнини на големите градове. Това са хора наемници, а не такива обладани от религиозна ревност. Други смятат и допълват, че мотивиращо за тях е и идеологическото въздействие, както и фактът, че ще получат по-добро религиозно образование в Близкия изток, ще намерят съмишленици и приятели, които ще се превърнат в тяхно семейство. [2]

Неоправданите очаквания и последвалите от това лишения са друг социално-икономически фактор, който се явява са мощен двигател на активността на радикализацията сред младите хора с добро ниво на образование, над средното и университетското ниво. Младешите с по-високо образование смятат, че заслужават по-добри житейски резултати, отколкото могат да им осигурят техните общества. Обикновено не могат да получат вида работа, която смятат, че заслужават; като признават, че непотизмът пречи на достъпа до работни места. Младите мъже може да нямат икономическа стабилност за сключване на брак, а това обикновено се приема като сериозен недостатък сред традиционните мюсюлмански общества. [11]

Наблюдава се социална маргинализация и социално изключване. Онези, които са бедни, безработни и без особени възможности винаги остават отритнати от обществото, което неминуемо води до капсулирането им. Това е фактор, който благоприятства тяхното вербуване от радикалисти и проповядването на „по-добрия живот“, който ги очаква сред техните „братя“ радикалисти в присъединяването им към фундаменталистката общност. Изправени пред подобен избор, социално маргинализираните и отчуждени хора почти винаги поемат по пътя на радикализация. [2]

Последната група са културните фактори, като преобладават религиозните. Първите два примера са външни движещи сили на влияние.

Населението може да възприеме по-широка културна заплаха - за традициите, обичаите, ценностите и усещането за колективна или индивидуална чест и достойнство. По-широкото схващане за сериозни заплахи за обичаите и ценностите - и за чувството за лична и колективна чест, свързани с тези ценности - може да играе решаваща роля в разпространението на процеса на радикализация. Културната заплаха се възприема под формата на „мръсни петна“, асимилация и загуба на местната култура под влиянието на чужди, модерни и западни култури. [11]

„Проактивни“ религиозни програми и екстремистка религиозна идеология - популяризиращите подобни програми се опитат да наложат на местното население своята версия на исляма, джихада и т.н. По този начин се отслабват традиционните и по-умерени и толерантни религиозни структури и практики. За да наложат своите вярвания над всяко друго, мюсюлманско или немюсюлманско, екстремистката идеология произволно се позовава на религиозни писания, като игнорира ислямския основен принцип на толерантност.

Екстремистките групировки не приемат никакъв вид компромис, ничие различно мнение или позиция.

Друга причина от културен характер, влияеща върху растежа на броя на екстремистите и навлизането на екстремистка идеология в Албания, е провалът на МОА. По вид този фактор е изцяло вътрешен. Като най-важната институция за религиозна дейност тя не успява да предотврати развитието на явлението „радикализация“. Не всички джамии и други култови обекти, в които се извършва индоктринирането на тези хора, са под юрисдикцията на МОА. Екстремистките религиозни музикални звуци и посланията за разпространение на омраза, предавани от някои официални джамии, пораждат сериозни и основателни притеснения.

## 6. Резултати за обсъждане

Главната цел на доклада е да се изследват основни събития, както и да анализират ключови фактори, вътрешни и външни, оказващи влияние върху възникването и развитието на ислямската радикализация на представители на албанското общество.

Въз основа на резултатите от изследването може да се обобщи, че социално-икономическите и религиозните фактори имат най-силно влияние върху процеса на радикализация в Албания. Високите нива на безработица, бедността, липсата на социални услуги, социално-икономическа несправдливост, агресивно влияние на чуждестранни религиозни организации, религиозна неграмотност, позволяваща манипулации, слаб капацитет от страна на местните религиозни институции и лидери – това са само част от движещите сили в подкрепа на ислямския радикализъм.

## 7. Заключение

В заключение е необходимо да се отбележи, че главната цел и задачите, заложили в настоящия доклад, са осъществени.

Влиянието на ислямския радикализъм върху различни прослойки от албанското общество нанася сериозни негативни последици върху сигурността и благосъстоянието не само на Албания, но и на съседните ѝ държави. Амбициите на Албания за присъединяване към ЕС, чийто преговорен процес вече е одобрен от Съвета на ЕС, обаче изискват категорични и целенасочени мерки за противодействие срещу радикализацията от страна на всички ангажирани органи и институции.

## 8. Препратки

[1] Hide, Enri. *Assessment of risks on national security/ the capacity of state and society to react: Violent Extremism and Religious Radicalization in Albania*. Albanian Institute for International Studies, Tirana, 2015, pp. 4-30

[2] Бобев, Боби. *Албания: И възможен мост, и бариера по отношение на ислямския радикализъм. В Кючуков, Любомир (Ред.) Балканският ислям. Бариера или мост за радикализацията?*. Фондация Фридрих Еберт, София, 2018, ISBN 978-954-2979-37-1, с.22-32

[3] ShtetiWeb [Официален сайт] *Provisional Constitution of the Republic of Albania*. (1991). Достъпен на: <http://shtetiweb.org/2013/10/08/dispozitat-kryesore-kushtetuese-1991/>, (посетен на 29.04.2020)

[4] Dyrmishi, A. *Radicalization and Governance of Islam in Albania*. In V. Azinović, *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans*. Sarajevo: Atlantic Initiative, 2017, pp 26-27

[5] *Muslim Community of Albania* [Официален сайт], Достъпен на: <https://kmsh.al/en/>, (посетен на 29.04.2020)

[6] *The Organization of Islamic Cooperation* [Официален сайт], Достъпен на <https://www.oic-oci.org/home/?lan=en>, (посетен на 29.04.2020)

[7] BIRN [Официален сайт]. *The Origins of Radical Islam in Albania* (21.12.2014) *Balkan Investigative Reporting Network (BIRN)*: Достъпен

на: <https://www.reporter.al/zanafilla-e-islamit-radikal-ne-shqiperi/>, (посетен на 29.04.2019)

[8] Zoto, E. *Failure and Success of Jihadi Information Operations on the Internet*. Monterey: Naval Postgraduate School, 2013, pp 50-51

[9] Kullolli, A. *Proselytization in Albania by Middle Eastern Islamic Organizations*. Institutional Archive of the Naval Postgraduate School, 2009, pp.42-47

[10] Qirjazi, Redion et Romario Shehu. *Community Perspectives on Preventing Violent Extremism in Albania. Country Case Study 4*. Berlin/Tirana: Berghof Foundation and Institute for Democracy and Mediation (IDM), 2018, pp. 8-10

[11] GJERGJI VURMO et al. *RELIGIOUS RADICALISM AND VIOLENT EXTREMISM IN ALBANIA*. Institute for Democracy and Mediation (IDM), Tirana, 2015, pp. 48-94